

تبلیغ، وظیفه‌ها، ظرافت‌ها

اقتباس از سخنرانی

حجت الاسلام و المسلمین حسینی بوشهری

اشاره:

النَّاسُ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا
لَاتَّبَعُونَا؛ عبد السلام بن صالح هروی
می‌گوید: از امام رضا علیه السلام شنیدم که
فرمود: خداوند رحمت کند بنده‌ای را
که امر ما را زنده کند. گفتم: چگونه امر
شما را زنده می‌کند؟ فرمود: علوم ما را
فرا گرفته و به مردم یاد می‌دهد. به
درستی که اگر مردم خوبی‌های گفتار ما
را بدانند، از ما پیروی می‌کنند.»

در اهمیت تبلیغ و شرافت و
عظمت مبلغان دینی آیات و روایات
زیادی وجود دارد. در حدیث فوق،
امام هشتم علیه السلام مبلغان بزرگوار را دعا

۱- مسند امام رضا علیه السلام، ج ۱، ص ۶؛ بحار الانوار،
ج ۲، ص ۳۰.

آنچه پیش رو دارید اقتباس از
سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین
حسینی بوشهری مدیر محترم حوزه
علمیه قم در اولین گردهمایی مبلغان
هجرت بلند مدت است.
در این سخنرانی بحث‌هایی چون
«اهمیت تبلیغ»، «وظایف اساسی
مبلغان» و «نکاتی جهت تأثیر گذاری
بیشتر در تبلیغ» مطرح شده است.

اهمیت تبلیغ

«عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ قَالَ:
سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَاءَ عَلَيْهِ السَّلَام يَقُولُ: رَحِمَ اللَّهُ
عَبْدًا أَخْبَا أَمْرَنَا، فَقُلْتُ لَهُ: فَكَيْفَ يُخْبِي
أَمْرَكُمْ، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَام: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا

تبلیغات سنگین تنها انقلاب را نشانه نگرفته‌اند؛ تمامیت دین را نشانه گرفته‌اند. اگر تنها انقلاب را نشانه گرفته بودند، این همه بر ما سخت نمی‌گذشت.

بنابراین باید با تمام وجود بسیج شد و در عرصه تبلیغ دین که بهترین عرصه فعالیت یک مؤمن است قدم گذاشت. پیامبر گرامی اسلام فرمود: «مَنْ فُتِحَ لَهُ بَابٌ خَيْرٌ فَلْيَنْتَهِزْهُ فَإِنَّهُ لَا يَمْدُرِي مَتَى يُغْلَقُ عَنْهُ»^۱؛ هر کس باب خیر به روی او گشوده شود، باید آن را غنیمت شمرد [و از دریچه باز شده باب خیر استفاده کند]؛ زیرا نمی‌داند که چه زمانی این درب به روی او بسته می‌شود.»

وظایف اساسی مبلغان

هر یک از مبلغان می‌خواهند بدانند که پس از ورود به محل تبلیغ چه اقدامات اساسی را باید انجام دهند و در واقع وظایف اساسی آنان در تبلیغ چیست؟ در ذیل به عمده‌ترین وظایف

کرده، رحمت الهی را برای آنان مسئلت می‌نماید.

از سوی دیگر قرآن کریم بیان نکردن معارف دین از سوی کسانی که عالم به مسائل دینی هستند را ظلم دانسته و می‌فرماید: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ!»^۲؛ «و چه کسی ستمکارتر است از آن کس که گواهی و شهادت الهی را که نزد اوست، کتمان کند؟!»

پس بیان معارف قرآن و علوم اهل بیت علیهم‌السلام موجب سر بلندی و عزت است و کتمان و مخفی داشتن این دانش‌ها و بیان نکردن آن‌ها برای مردم از بزرگترین ظلم‌ها محسوب می‌شود.

از این رو به بیان مقام معظم رهبری، منبر رفتن و سخن گفتن در امر دین، جزء شریف‌ترین کارهاست.

امروز به خاطر پیروزی انقلاب اسلامی و باز شدن راه‌های جدید برای تبلیغ دین از یک سو و هجوم عظیم استکبار و ایادی آن به کیان دین از سوی دیگر، وظیفه و مسؤولیت ما نسبت به گذشته بسیار سنگین‌تر است. به تعبیر رهبر فرزانه انقلاب، با این

۱- بقره/۱۴۰.

۲- عوالمی اللثالی، ج ۱، ص ۲۸۹؛ بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۶۵؛ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۸۴۳ و ج ۳، ص ۲۳۹۹.

مبلغان اشاره شده است.

۱- تبیین مکتب

برای تبیین مکتب، دو مسؤولیت بزرگ بر دوش مبلغ سنگینی می‌کند که بدون تحمل این دو مسؤولیت و انجام آن‌ها نمی‌توان مکتب را آن‌چنان‌که شایسته است تبیین کرد.

الف: شناخت مکتب

کسی می‌تواند یک مکتب را تبیین کند که حقیقتاً آن را شناخته و بدون تحریف به مردم عرضه کند. ارائه مکتب به صورت تحریف شده و با تساهل و تسامح، روح جرئت و جسارت برای گناه و لغزش را در مردم می‌پرورد.

امروز در سایه انقلاب اسلامی، بیشتر مردم از تحصیلات خوبی برخوردارند و در دور افتاده‌ترین روستاهای کشور، دانشجویان و تحصیل‌کردگانی وجود دارند. بالا رفتن سطح دانش مردم از یک سو و سیل شبهاتی که از سوی مغرضین در مراکز آموزشی و غیر آموزشی جریان یافته است از سوی دیگر، وظیفه

مبلغان دینی را در شناخت دقیق اصول و فروع دین و شبهات مطرح شده درباره دین و معارف الهی سنگین‌تر کرده است. امروز جوان تحصیل کرده ما انتظار دارد که روحانی محل او پاسخگوی پرسش‌ها و ابهام‌های او باشد.

ب: ارتباط با مردم

در وسائل الشیعه، ضمن بحث حج، آداب معاشرت مطرح شده است. مطالعه «آداب العشرة» می‌تواند مبلغ را در نحوه ارتباط با مردم، در مسافرت‌ها، رفت و آمدها و... یاری دهد. مبلغ باید بخشی از وقت خود را برای حل مشکلات مردم قرار دهد و با آنان ارتباطی قوی داشته باشد.

مردم، هر یک از روحانیون را نمادی از حوزه علمیه دانسته و خصلت‌های بزرگان حوزه را در چهره زیبای آنان متبلور می‌بینند. بنابراین رسالت مبلغان دینی بسیار سنگین است. اینان نمایندگان تمام عیار حوزه کهن علمی شیعه و بزرگانی چون شیخ عبد الکریم حائری، آیت الله

شیمیایی می ماند که بدون سر و صدا وارد می شود و کسی که مبتلا شده بعد از چند روز آثار این بمب شیمیایی را در خودش و دیگرانی که پیرامون او هستند احساس می کند.

این نغمه ها و تهاجم ها مانند بمب شیمیایی بدون سر و صدا است که وارد یک منطقه و محله می شود، از این رو باید کاملاً مراقب بود.

۳- تعمیق فرهنگ دینی

منظور از تعمیق فرهنگ دینی، رسیوخ دادن آن در دل مؤمنین و مخصوصاً نسل جوان از راه استدلال و برهان و با تکیه بر قرآن و عترت است. ۲۳ سال از پیروزی انقلاب اسلامی می گذرد. جنگ ۸ ساله با روحیه سرشار نسل جوان پاک باخته ای که عاشق امام و انقلاب بودند، اداره شد. آن روزها همین که امام امت پیامی می داد، جوان ها سر از پا نشناخته، به جبهه ها می رفتند، اما امروز فضای جامعه به گونه ای است که باید مسائل دینی را با تمام وجود در نسل جوان

بروجردی و مراجع و بزرگان و اساتید اخلاق حوزه اند و باید با تبیین درست مکتب، حق نمایندگی را به خوبی ادا نمایند.

۲- مرزبانی

امام صادق علیه السلام فرمود: «عَلَمَاءُ شِيعَتِنَا مُرَابِطُونَ^۱؛ علمای شیعه ما مرزبان هستند.»

عالمان دینی علاوه بر تبیین مکتب، موظف به مرزبانی در حریم فرهنگ دینی مردم هستند. آنان باید با هوشیاری کامل متوجه خطراتی که ممکن است از بیرون، دین مسلمانان را تهدید کند، باشند. همان گونه که یک سرباز در مرزهای جغرافیایی با تمام وجود دشمن را می پاید، مبلغ دینی نیز باید در محل تبلیغ خود هر نغمه و سخن جدیدی که ساز شد، آن را علت یابی و دنبال کند که از کجا و به چه منظوری آمده و چه نقشه ای در کار است.

مقام معظم رهبری در اینجا تعبیر زیبایی دارند. ایشان فرموده اند: این تهدیداتی که از بیرون می آید، حالا در قالب تهاجم فرهنگی، در قالب ایده هایی که می آید، مثل یک بمب

۱- احتجاج، شیخ طبرسی، ج ۱، ص ۸۸ منیه المرید، شهید ثانی، ص ۱۱۷.

مردم روحانی را پناهگاه خود می‌دانند و می‌خواهند مشکلات و حتی برخی از حرف‌های محرمانه خود را با روحانی در میان بگذارند. باید وقت‌های خاصی برای ملاقات مردم در نظر گرفته شود تا بتوانند مشکلات خود را حل کنند.

آراسته گردیم. همه مبلغان و مخصوصاً کسانی که در مکانی مستقر شده و مدتی طولانی در آن جا می‌مانند باید با استفاده از سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، ائمه اطهار علیهم السلام، و علماء شیعه، روال اخلاقی، تربیتی و برخورد هایشان را به گونه‌ای تنظیم کنند که به عنوان الگوی نیکو در جامعه مطرح شده و تأثیر مثبت بگذارند.

۲- چشم پوشی از مال مردم

روایاتی که از معصومین علیهم السلام نقل شده است، عزت و بزرگی در میان مردم را منوط به قطع امید از مسائل مالی مردم می‌دانند. البته مردم وظیفه

رسوخ داد. یعنی علاوه بر احساس و عاطفه، نسل جوان باید از منظر استدلال و برهان نیز پایه‌های حکومت دین را بشناسد. مسائل عاطفی زودگذر است، از این رو باید باورهای دینی را با استدلال‌های روشن ماندگار کرد.

گاهی حتی در جلساتی که عاشقان انقلاب حضور دارند، بحث‌ها و شبهه‌هایی مطرح می‌شود که اگر به جا و به روز پاسخ داده نشود، ممکن است بعضی از کسانی که در جبهه‌ها جنگیده و اهل مبارزه بوده‌اند نیز مسأله دار شوند.

نکاتی جهت تأثیرگذاری بیشتر در

تبلیغ

برای تأثیرگذاری بیشتر در تبلیغ باید به نکاتی پایبند بود. آنچه در ذیل می‌آید نکاتی است که عمل کردن به آن‌ها موجب جذب بیشتر مردم، برقراری ارتباطی قوی‌تر با آنان و پذیرش بیشتر سخن مبلّغ می‌شود.

۱- شروع از خود

اگر بخواهیم عالمی تأثیرگذار باشیم و مردم با تمام وجود از ما استقبال کنند، باید از خود شروع کنیم و به آنچه لازمه یک مبلّغ دینی است

تَوَاعِظٍ مِنْ نَفْسِهِ وَقَبُولِ مِمَّنْ يَنْصَحُهُ^۱؛ مؤمن به سه چیز نیازمند است: توفیق الهی و موعظه کننده‌ای از [درون] خودش و قبول کردن از کسی که او را نصیحت می‌کند.»

گاهی ممکن است از سر خیر خواهی تذکراتی به مبلغ داده شود. در این صورت باید با آغوش باز پذیرای تذکرات بود. امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «اتَّبِعْ مَنْ يُنَبِّئُكَ وَهُوَ لَكَ نَاصِحٌ وَلَا تَتَّبِعْ مَنْ يَنْصَحُكَ وَهُوَ لَكَ غَافٍ^۲؛ از کسی که تو را می‌گریاند اما خیر خواه توست، پیروی کن و از کسی که تو را می‌خنداند ولی فریبنده توست، پیروی نکن.»

۶- در صدد انتقام نبودن

کرامت و بزرگواری اهل علم اقتضا می‌کند که انتقام جویانه با مسائل برخورد نکنند. سعه صدر ما باید به گونه‌ای باشد که اگر کسی به ما بد هم گفت، در موضع انتقام بر نیاییم.

۷- وفای به وعده

روحانی باید به وعده‌هایی که به مردم می‌دهد کاملاً پایبند باشد و به

شناس هستند، اما مبلغ نباید چشم طمع به مال مردم داشته باشد. اگر مردم با این نگاه به مبلغ نگاه کنند که چشم طمع به مال مردم دارد، بزرگ‌ترین خطر برای او به وجود آمده است.

۳- حق‌نگری در ابراز دوستی و

دشمنی

ملاک و محور دوستی‌ها و دشمنی‌ها باید خدا باشد و حب و بغض‌ها، سرنوشت دوستی‌ها و دشمنی‌ها را تعیین نکنند.

۴- نظارت بر خانواده

مردم همانگونه که با مبلغ ارتباط برقرار می‌کنند، با زن و فرزندان او نیز رابطه دارند. خانواده یک مبلغ به عنوان الگو در محل تبلیغ شناخته می‌شوند و در تبلیغ نقش کلیدی دارند. شکل راه رفتن، بازار رفتن، لباس پوشیدن و حضور در مدرسه فرزندان و همسر مبلغ، زیر زره بین دقیق مردم است. از این رو باید هم در تعلیم و تربیت فرزندان کوشید و هم بر عملکرد همسر و فرزندان نظارت کافی داشت.

۵- نصیحت‌پذیری

امام جواد علیه السلام می‌فرماید: «الْمُؤْمِنُ يَخْتِاجُ إِلَى كَلَامِ خِصَالٍ تَوْفِيقِ مِنَ اللَّهِ

۱- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۳۵۸.

۲- مشکاة الانوار، ص ۵۵۱؛ بحار الانوار، ج ۷۲،

ص ۱۰۳؛ نهج السعادة، ج ۷، ص ۲۵۲.

بدون حساب نمی‌توان افرادی را برای همکاری دعوت کرد بلکه باید در هر روستا و شهر و منطقه تبلیغی، افراد با صلاحیت شناسایی و جهت همکاری دعوت شوند تا اگر چند نفر به عنوان همکاری انتخاب شده و در مشورت‌ها و امور مسجد کمک می‌کنند، حداقل برای چند سالی تضمین شده باشند. عوض کردن نیرو تبعاتی دارد که پاسخ گفتنش ساده نیست.

۱۰- پرهیز از طولانی کردن برنامه‌ها

نباید به این دلخوش بود که حالا فرصتی پیش آمده و باید نهایت استفاده را برد. گاهی برنامه یک شب چندین ساعت طول می‌کشد و مردم را خسته می‌کند. چنین برنامه‌هایی موجب می‌شود که مردم آرام آرام از مسجد و روحانی فاصله بگیرند.

هنر مبلغ باید در این باشد که مثلاً بعد از نماز مغرب و عشاء به مردم بگوید فقط ۵ دقیقه سخنرانی خواهم کرد و به این گفته نیز پایبند باشد تا خود مردم تقاضای سخنوری بیشتر را داشته باشند و از حضور در برنامه‌ها احساس

صورت منظم در فعالیت‌های از پیش تعیین شده شرکت کنند، مثلاً برای مراسم سخنرانی باید به موقع در مسجد حضور یابد و مخصوصاً برای نماز، قبل از مردم آماده باشد. مسجدی که امام جماعت آن یک روز مسافرت است و روز دیگر نایب می‌فرستد، مسجد موفق نیست.

۸- پرهیز از کارهای خلاف شأن روحانیت

بعضی از کارها خلاف شرع نیست ولی خلاف مروّت است. برخی از خنده‌ها و صحبت‌ها ممکن است در جلسه‌ای موجب خنده حضار شده، روحانی را اهل حال بدانند ولی بعضی از همان افراد در غیاب او خواهند گفت: آقا در باغ دیگری است و ما خبر نداریم.

چنین برخوردهایی ضربه‌های جدی و اساسی به شوون روحانیت در هر منطقه وارد می‌کند، پس نباید به خنده‌های ظاهری و گعده‌ها و جلسه‌های خصوصی این چنینی دلخوش بود.

۹- استفاده از افراد با صلاحیت جهت

همکاری

خستگی نکنند.

پیامبر اکرم ﷺ کوتاهترین خطبه‌ها را دارد و رمز موفقیت آن حضرت در همین هاست.

۱۱- جدی گرفتن کارهای قرآنی

آموزش قرآن و تفسیر آن در هر منطقه‌ای باید سرلوحه تمام کارهای تبلیغی باشد. مخصوصاً از اوقات فراغت مانند تابستان - که بسیاری از جوانان کار کمتری دارند - باید هنرمندانه استفاده کرد و برنامه‌های قرآنی را گسترش داد.

۱۲- تنظیم ساعت‌هایی برای ملاقات

با مردم

مردم روحانی را پناهگاه خود می‌دانند و می‌خواهند مشکلات و حتی برخی از حرف‌های محرمانه خود را با روحانی در میان بگذارند. باید وقت‌های خاصی برای ملاقات مردم در نظر گرفته شود تا بتوانند مشکلات خود را حل کنند. مبلغانی که فقط وقت نماز و سخنرانی در مسجد حاضر می‌شود و بعد از آن ارتباطش با مردم قطع می‌شود، مبلغان موفق نیست.

۱۳- احترام به روحانیون دیگر

بزرگترین ضربه برای یک

روحانی این است که مردم احساس کنند بین او و روحانی دیگر اختلاف و دوئیت وجود دارد. مخصوصاً اگر روحانی سالخورده‌ای در منطقه تبلیغی وجود داشته باشد که به علت کم بودن کارآیی او شخص دیگری را دعوت کرده‌اند، باید نهایت احترام را نسبت به او انجام داد، چرا که تکریم او در حقیقت تکریم همه روحانیت، جذب بیشتر مردم و اعتماد بیشتر آنان به روحانیت است.

۱۴- رعایت انصاف در

موضوع‌گیری‌ها

برای موضوع‌گیری در رابطه با یک قضیه باید جهات مختلف آن را ارزیابی کرد و با اطلاع کافی وارد اظهار نظر شد و الا هر روز مردم بعد از سخنرانی تذکر خواهند داد و مبلغان ناچار به عذر خواهی است. انسان عاقل کسی است که پخته سخن می‌گوید و هر روز نیاز به عذر خواهی از مردم ندارد.

۱۵- دلسوزی برای مردم

در آیات زیادی از قرآن کریم از زبان پیامبرانی چون شعیب، هود، صالح و نوح علیهم‌السلام تعبیراتی مثل «وَأَبْلَغُكُمْ

ذره نباید کوتاه آمد. جعفر بن ابی طالب به عنوان یک مهاجر و پناهنده به حبشه می‌رود، می‌خواهد با نجاشی پادشاه حبشه ملاقات کند، به او پیشنهاد می‌شود که برای دریافت اجازه ملاقات در مقابل پادشاه حبشه سجده کند. او می‌گوید من چنین ملاقاتی را نمی‌خواهم و جز برای خدا سجده نمی‌کنم. معنای این کار، عمل به وظیفه و عدول نکردن از مواضع اصولی است.

۱۸- رسیدگی به فقرا

رسیدگی به فقرا باید در دستور کار روحانیون باشد و فقرا آنان را پناهگاه خود بدانند. چنانچه پول و امکاناتی قابل تحصیل باشد، باید آن را فراهم نمود و همانند سیره ائمه اطهار علیهم‌السلام که شبانه به سراغ فقرا رفته و آنان را یاری می‌کردند، باید با فقرا و مستمندان پیوند برقرار کرد. اگر مبلغان محترم چنین کنند قطعاً خداوند بزرگ به آنان کمک خواهد کرد.

رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحَ لَكُمْ أَيُّهَا، «أَبْلَغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ» نقل شده است. پیامبران الهی مشفقانه و از سر دلسوزی مردم را نصیحت می‌کردند. درباره پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز این تعبیر در قرآن کریم آمده است که: «عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ» یعنی با تمام وجود دلش برای شما می‌تپد.

۱۶- سینه‌ای فراخ داشتن

بسیاری از مسائل را انسان باید بشنود ولی ترتیب اثر ندهد تا به یک نتیجه‌ای برسد. ممکن است بعضی از افراد برای پیش برد اهداف خود، روحانی را نشانه گرفته و از کانال او بخواهند به منویات خود برسند. در چنین مواردی باید مانند رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم «أَذِّنْ» بود، بسیاری از مسائل را شنید و در مورد ضرورت اقدام کرد.

۱۷- فاش نکردن اسرار

حوزه، روحانیت و انقلاب اسلامی حریم‌هایی دارند، این حریم‌ها را نباید پیش کس و ناکس شکست؛ چه اینکه دوست امروز ممکن است دشمن فردا باشد.

۱۸- عمل به تکلیف

در مقابل عمل به تکلیف الهی یک

۱- اعراف/۶۲

۲- همان/۶۸

۳- توبه/۱۲۸